ORCID: 0000-0002-8213-5157
https://doi.org/10.58187/rim.137-138.09
CZU:94(478)''1918/1939'':338(478)''1918/1939''

ISTORIOGRAFIE

Nicolae Enciu*

PROBLEMATICA SOCIAL-ECONOMICĂ A BASARABIEI INTERBELICE ÎN ISTORIOGRAFIA CONTEMPORANĂ**

THE SOCIAL-ECONOMIC PROBLEMS OF INTERWAR BESSARABIA IN CONTEMPORARY HISTORIOGRAPHY

Rezumat. Valorificând o gamă largă și variată de articole, studii, monografii și sinteze editate de-a lungul timpului, prezentul demers reprezintă o analiză critică a preocupărilor istoriografiei românești și a celei străine în domeniul istoriei social-economice a Basarabiei interbelice. Analiza noastră pornește de la necesitatea unei mai bune înțelegeri a unei perioade încă puțin studiate și cunoscute din istoria contemporană a spațiului pruto-nistrean, urmărind obiectivul evaluării stadiului actual al studiilor de istorie social-economică a Basarabiei interbelice, respectiv, identificarea căilor și metodelor de soluționare a principalelor subiecte de istorie social-economică a Basarabiei interbelice, în concordanță cu potențialul documentar, statistic și istoriografic acumulat la etapa actuală de cercetare.

Cuvinte-cheie: istorie social-economică, Basarabia, perioada interbelică, istoriografie, România Întregită, modernizare, creștere economică.

Abstract. Drawing on a wide and varied range of articles, studies, monographs and syntheses published over the years, the present paper is a critical analysis of the preoccupations of Romanian and foreign historiography in the field of the social-economic history of interwar Bessarabia. Our analysis is based on the need for a better understanding of a period still little studied and little known in the contemporary history of the Pruto-Nistrian space, with the aim of evaluating the current state of studies of the social-economic history of interwar Bessarabia, respectively, to identify ways and methods of solving the main topics of social-economic history of interwar Bessarabia, in accordance with the documentary, statistical and historiographical potential accumulated at the current stage of research.

* **Nicolae Enciu**, doctor habilitat în istorie, cercetător științific principal la Institutul de Istorie al USM, https://ror.org/0475kvb92.

** Studiu realizat în cadrul proiectului bilateral „Trasee și convergențe culturale și naționale: Transilvania și Basarabia" coordonat de conf. univ. dr. Maria Tătar-Dan de la Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade" din Târgu Mureș. Cod proiect: PN-IV-PB-8.3-ROMD-2023-0134.

Keywords: social-economic history, Bessarabia, interwar period, historiography, Entire Romania, modernisation, economic growth".

În cunoscuta sa broșură privind „Contribuțiunile la bibliografia social-economică basarabeană", apărută în 1930, Alex Kidel constata că, dacă bibliografia istorică basarabeană era și până în acel an insuficientă și „în fașe", cea social-agrară și economică era chiar complet inexistentă: „fără exagerare se poate spune că istoriografia basarabeană este exclusiv descriptiv-istorică, și prea puțin economico-socială"[1]. În mod paradoxal, această mare lipsă a istoriografiei basarabene avea și avantajul că „pe acest teren se poate face știință *sine ira et studio*"[2].

a) ***Studii românești și occidentale realizate între cele două războaie mondiale***

Începutul studierii Basarabiei interbelice din punct de vedere social-economic a fost pus în 1919 de cunoscuții autori dr. C. Filipescu și directorul statisticii basarabene din primii ani postbelici, Eugeniu N. Giurgea, care, într-o primă încercare de „considerațiuni generale, agricole, economice și statistice" asupra Basarabiei, subliniau necesitatea studierii și cunoașterii pământului, bogățiilor, climei, apelor, populației și îndeletnicirilor ei, a stării materiale și economice a populației, - altfel spus, a temeliei pe care urma a fi clădit edificiul social de mai târziu[3]. Lucrarea autorilor urma să pună începutul cunoașterii amănunțite a Basarabiei, împlinind un gol în scrierile românești, iar în continuare, prin noi contribuții de cercetări pe terenuri diferite și cu mijloace diferite, trebuia să se ajungă la cunoașterea Basarabiei în toată complexitatea ei[4].

Utilizând atât publicații rusești de până la 1918, cât și lucrări mai recente în limba română, dr. I. Teodorescu a efectuat, la rândul său, o primă încercare de sistematizare a informațiilor de care a dispus într-un prim „studiu statistic complet din toate punctele de vedere asupra Basarabiei", prezentând inclusiv „mersul evolutiv al vieții economice" din acest ținut[5].

Revenind după un nou efort de documentare, ca urmare a studierii diverselor publicații ale zemstvei basarabene, a documentelor și materialelor aflate în fondurile Direcției generale a statisticii din Basarabia, Eugeniu N. Giurgea a publicat, în 1923, un consistent Dicționar statistic al Basarabiei[6], în care a prez-

---

1 Alex Kidel, *Contribuțiuni la bibliografia social-economică basarabeană*, Chișinău, Tipografia Carmen Sylva, 1930, p. 2.

2 Ibidem, p. 1-2.

3 C. Filipescu, E.N. Giurgea, *Basarabia. Considerațiuni generale, agricole, economice și statistice*, Chișinău, Institutul de arte grafice „România Nouă", 1919, p. 4.

4 Ibidem.

5 I. Teodorescu, *Basarabia*, în „Buletinul statistic al României", seria IV, vol. XIV, nr. 1, 1919, p. 20-48.

6 *Dicționarul statistic al Basarabiei. Întocmit pe baza recensământului populației din anul 1902. Corectat prin datele actuale, statistice ale primăriilor și prin tabelele biurourilor de populație centralizate în 1922/1923*. Ediție oficială, Chișinău, Tipografia societății anonime „Glasul Țării", 1923, 688p.

entat, „pe cât ne-a fost posibil, aproape situațiunea reală, din toate punctele de vedere, a Moldovei noastre dintre Prut și Nistru". Potrivit autorului dicționarului, publicațiile privitoare la situația Basarabiei înainte de 1918 învedera îndeajuns că, „deși era pentru Rusia o provincie lăturalnică și de a treia categorie, în comparație cu alte provincii centrale ale ei, cu toate acestea trăgea și ea destul de mult în balanța generală, economică, a fostului imperiu"[7].

Între primii autori care au contribuit la cunoașterea inclusiv din punct de vedere social-economic „a acestei frumoase și binecuvântate părți a Moldovei lui Ștefan cel Mare", prin numeroase conferințe în care a tratat „despre rostul regiunilor basarabene în trecutul neamului nostru", se numără și profesorul la Universitatea din Cernăuți, membrul Academiei Române Ion I. Nistor (1876-1962). Astfel, urmărind să ofere cititorilor o carte, în care „să se reoglindească faptele săvârșite de moșii și strămoșii noștri pe meleagurile basarabene, de la așezarea lor acolo până în zilele noastre, cu toate necazurile și suferințele lor, cu toată munca și jertfa lor, cu toată nădejdea în izbânda care era să vină", lucrarea de popularizare a prof. Ion Nistor „Istoria Basarabiei" este importantă prin faptul că a adunat tot ce s-a putut găsi, în acei ani, cu privire la Basarabia, adăugând și întregind informațiile cu cele văzute, auzite și constatate de autor la fața locului și aducând, astfel, lumină „în o serie întreagă de chestiuni controversate"[8].

Continuându-și și aprofundându-și investigațiile în aceeași direcție, în 1938, la împlinirea a două decenii de la Unirea Basarabiei cu România, prof. Ion Nistor va publica o consistentă broșură în care va demonstra, cu date și argumente obiective, că reîncadrarea Basarabiei în viața politică, economică și culturală românească a însemnat „începutul unei ere noi de prosperitate și progres pentru regiunea Moldovei dintre Prut și Nistru"[9].

De o incontestabilă valoare documentară și statistică este și monografia Basarabia editată în 1926 sub îngrijirea membrului Academiei Române, Ștefan Ciobanu (1883-1950)[10]. Alcătuită de un grup de intelectuali pe urmele imediate ale Expoziției generale din Chișinău, din anul 1925, lucrarea în cauză a urmărit „să lase o dungă de lumină în conștiințele tuturor acelora care vor dori să cunoască realitatea diferitelor probleme și stări din Basarabia" (Ștefan Ciobanu, Cuvânt înainte). Studii de un real interes pentru lucrarea de față sunt cele elaborate de H. Celebidachi („Agricultura"), Vasile Ghenzul („Cooperația în Basarabia") și, mai ales, Const. I. Lungu și T. Al. Știrbu („Basarabia economică"). După o amplă incursiune în trecutul economic al Basarabiei, după o atentă examinare a comerțului și industriei

[7] Ibidem, p. 2.
[8] Ion I. Nistor, *Istoria Basarabiei. Scriere de popularizare*. Ed. a III-a, Cernăuți, Institutul de Arte grafice și Editura „Glasul Bucovinei", 1923, p. VI.
[9] Ion I. Nistor, *Basarabia sub dominațiunea românească. La 20 de ani de la Unire*, Cernăuți, Editura „Glasul Bucovinei", 1938, p. 9.
[10] *Basarabia. Monografie sub îngrijirea lui Ștefan Ciobanu*, Chișinău, Imprimeria Statului, 1926, 477p.

de la 1918, a activității industriale, a căilor de comunicații, creditului, caselor de economii, a băncilor, impozitelor ș.a., cei doi autori constată că „drumul pe care Basarabia și-l croiește pentru viitor este bine pietruit și duce drept către îndeplinirea idealurilor sale economice”[11]. Chezășia acelui optimism al autorilor o constituia populația Basarabiei – „săteanul muncitor, cinstit și blând”[12].

Pe parcurs, de la încercările individuale și răzlețe de studiere a problematicii social-economice a Basarabiei s-a procedat la instituționalizarea acestor preocupări. Astfel, o importantă contribuție la cunoașterea realităților social-economice din Basarabia interbelică a adus-o Institutul Social Român din Basarabia, cu secția economică din componența sa condusă de prof. T. Al. Știrbu[13]. Potrivit revistei „Economia Națională” (București), studiile realizate de T. Al. Știrbu în acest domeniu, făceau parte din „puținele lucrări de monografie sociologică reușite până într-atât, încât să ne redea satul așa cum este el în realitate”[14]. O altă revistă, „Viața Românească”, consemna că „cercetările dlui prof. Știrbu constituie o prețioasă contribuție la cunoașterea realității rurale și asupra lor ar trebui să se oprească, în mod special, organismele politice ale căror programe se sprijină pe nevoile maselor populare”[15].

Un larg ecou în anii interbelici l-au avut publicațiile Institutului Social Român din Basarabia, în special Buletinul acestuia, în care au apărut o serie de studii extrem de importante privind diverse aspecte ale vieții sociale și economice din satele Nișcani și Iurceni, jud. Lăpușna din regiunea Codrilor Centrali ai Basarabiei, din satul Copanca, jud. Tighina, din satul Popeștii de Sus, jud. Soroca, ale unor cunoscuți autori precum Pavel I. Guja, prof. S. Bogos, T. Al. Știrbu, prof. Ioan Antonovici ș.a.[16].

O importantă realizare a școlii sociologice românești din perioada interbelică a prof. Dimitrie Gusti (1880-1955) o constituie ancheta sociologică din 60 de sate, efectuată de echipele studențești în vara anului 1938 sub conducerea lui Anton Golopenția și a dr. D.C. Georgescu, inclusiv în 10 sate din Basarabia (Chirileni-Bălți, Colibași-Cahul, Corcmaz-Cetatea Albă, Cuhurești-Soroca, Delacheu-Tighina, General Averescui-Ismail, Ignăței-Orhei, Lozova-Lăpușna, Văleni-Cahul și Vancicăuți-Hotin). De un interes deosebit pentru obiectul studiului nostru este volumul doi al anchetei, în care este analizată situația economică a satelor investigate[17].

---

[11] Const. I. Lungu, T. Al. Știrbu, *Basarabia economică*, în Basarabia. Monografie sub îngrijirea lui Ștefan Ciobanu, Chișinău, Imprimeria Statului, 1926, p. 395-472.

[12] Ibidem, p. 471.

[13] Nicolae Enciu, *Aspecte din activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940)*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, nr. 4 (28), 1996, p. 28-33.

[14] „*Economia Națională*”, anul LXIV, nr. 9, 1937, p. 25.

[15] „*Viața Românească*”, anul XXIX, nr. 12, 1937, p. 129-131.

[16] *Buletinul Institutului Social Român din Basarabia*, tomul I, Chișinău, Tiparul Moldovenesc, 1937, p. 39-54, 219-231, 241-271, 329-336.

[17] *60 sate românești cercetate de echipele studențești în vara 1938*. Anchetă sociologică condusă de Anton Golopenția și Dr. D.C. Georgescu. II: Situația economică, București, Institutul de Științe Sociale al României, 1941, 295p.

O realizare de excepție a perioadei interbelice este opera fundamentală în patru volume Enciclopedia României, apărută între 1938 și 1943 – sinteză a tuturor informațiilor și preocupărilor privind geografia, demografia, istoria, psihologia, manifestările economice, sociale, culturale, juridice și administrativ-politice. Materialele cuprinse în special în volumele 3 și 4 ale enciclopediei[18] constituie, până în prezent, o sursă de documentare de care nu se poate dispensa nici un cercetător al realităților social-economice din Basarabia interbelică.

Particularitatea perioadei interbelice constă în faptul că enciclopedii de mare valoare au fost editate ca urmare a unor inițiative particulare, cum ar fi, bunăoară, lucrările de acest fel elaborate de autori precum G. Ursu[19], Octav George Leca[20], Lucian Predescu[21] ș.a.

Considerată la modul general, în pofida lipsei distanței temporale necesare unor concluzii ample și de substanță asupra evoluției social-economice a României Întregite, istoriografia românească din perioada interbelică s-a remarcat nu numai prin importante acumulări cantitative, ci și prin lucrări de sinteză de o mare valoare științifică, cum ar fi, bunăoară, volumul „Evoluția economiei românești" (1940) al ilustrului economist, sociolog și om politic, profesor la Universitatea din București, Virgil N. Madgearu (1887-1940)[22]. Apărută în toamna anului 1940, lucrarea a reprezentat o primă încercare reușită de sinteză asupra evoluției economiei românești în perioada 1918-1938, perioadă marcată de influența masivă a crizei economice mondiale, precum și de acțiunea economiilor de război europene în preajma anului 1939.

O altă trăsătură distinctivă a istoriografiei românești din perioada interbelică constă în evoluția acesteia într-o strânsă corelație și în contextul istoriografiei europene, care manifesta un real și constant interes nu numai pentru aspectele istorice, etnografice sau culturale, ci și pentru problemele social-economice ale României. Astfel, lucrări de un real interes pentru aspectele social-economice ale României, inclusiv ale Basarabiei interbelice, au realizat, în acei ani, Emmanuel de Martonne[23], Antony Babel[24], Ch. U. Clark[25], R.W. Seton-Watson[26] și mulți alți autori străini.

---

18 *Enciclopedia României*. Vol. I-IV, București, Imprimeria Națională, 1938-1943.

19 G. Ursu, *Dicționar enciclopedic administrativ*, Cluj, Tipografia „Cartea Românească", 1935, 659p.

20 Octav G. Leca, *Dicționar istoric, arheologic și geografic al României*, București, Editura „Universul" S.A., 1937, 630p.

21 Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea. Material românesc, oameni și înfăptuiri*, București, Editura Cugetarea-Georgescu Delafras, 1940, 953p.

22 V.N. Madgearu, *Evoluția economiei românești după războiul mondial*, București, Editura „Independența economică", 1940, 403p.

23 Vezi: Nicolae Enciu, Vasile G. Ursu, *Emmanuel de Martonne - l'avocat de la Roumanie à la Conférence de Paix à Paris en 1919-1920 en matière de Bessarabie*, Mauritius, Éditions Universitaires Européennes, 2018, 228p.

24 Antony Babel, *La Bessarabie. Étude historique, ethnographique et économique*, Paris, Librairie Felix Alcan, 1926, 361p.

25 Ch. U. Clark, *United Roumania*, New York, Dodd, Mead & Co., 1932, 418p.

26 R.W. Seton-Watson, *A History of the Roumanians. From Roman Times to the Completion of*

b) ***Istoriografia sovietică interbelică***

În Rusia, devenită sovietică din toamna anului 1917, problematica social-economică a Basarabiei a fost preocuparea predilectă a Societății Basarabenilor, constituită în aprilie 1925 la Moscova, în cadrul Congresului I Unional al basarabenilor emigrați în URSS și care a urmărit obiectivul „eliberării Basarabiei de sub jugul ocupanților români" și „reunirea ei cu Uniunea Sovietică"[27], editând, din 1926, revista „Basarabia Roșie" («Красная Бессарабия»). Întreaga activitate propagandistică a acelei publicații a urmărit, până în 1940, realizarea obiectivelor politice formulate în 1926. În cadrul acelui program, tematica „confiscării de la țăranii basarabeni a cuceririlor Puterii Sovietice instaurate în ținut la începutul anului 1918", a „degradării" situației economice și financiare a gospodăriilor țărănești în consecința aplicării reformei agrare din 1918-1924 în Basarabia, a „exploatării crunte" a populației rurale din Basarabia de către „boierii și moșierii români", a foametei permanente ce bântuia mediul rural basarabean, a emigrării în masă a țăranilor basarabeni etc., au ocupat un loc constant și prioritar în paginile „Basarabiei Roșii".

Astfel, deja în primul număr al revistei, B.I. Borisov afirma că „țărănimea basarabeană a fost coborâtă pe ultima treaptă a sărăciei"[28]. În următorul număr, erau reproduse fragmente din ziarul „Bessarabskoe slovo" (23 martie 1926) referitoare la „febra emigrației" din județele sudice ale Basarabiei, autorul concluzionând că „fuga locuitorilor unor sate întregi denotă fenomenul pustiirii satului basarabean" în întregime[29]. Într-un alt număr al aceleiași reviste, erau reproduse datele publicate în „Buletinul muncii" (București) referitoare la emigrația populației din Basarabia (1.450 de persoane în 1924 și 12.241 – în 1925). Având convingerea că datele „Buletinului muncii" erau incomplete, redacția revistei „Basarabia Roșie" a considerat necesar să „completeze" informația oficială a Ministerului Muncii al României cu datele privind „refugiații basarabeni de peste Nistru", precum și cu „unele date neoficiale" (deci, neverificabile), concluzionând că „putem doar să ne imaginăm, cât de greu trăiesc țăranii basarabeni sub autoritatea jandarmilor români", o dată ce „sunt impuși cu miile să părăsească locurile natale"[30]. În schimb, potrivit unui alt autor, I. Larin, informațiile parvenite în Basarabia de peste Nistru, din URSS, demonstrau „înflorirea" acolo „a drepturilor țăranilor, a grijii publice față de țărănime și sfera rurală în ansamblu, a dezvoltării culturii rurale și a spiritului critic în rândul țăranilor"[31]. Acest contrast, în opinia aceluiași autor, făcea ca simpatiile țăranilor basarabeni să fie orientate exclusiv spre URSS, aceștia simțind în permanență „o puternică atracție" față de „patria socialismului"[32].

Unity, London, Cambridge University Press, 1934, 596p.

[27] От редакции // «Красная Бессарабия». Москва, 1926. № 1. С. 3.

[28] Б.И. Борисов. Бессарабия сегодня // «Красная Бессарабия». Москва, 1926. № 1. С. 9.

[29] Бегство крестьян // «Красная Бессарабия». Москва, 1926. № 2. С. 53.

[30] Сколько эмигрирует из Бессарабии // «Красная Бессарабия». Москва, 1926. № 3-4. С. 45.

[31] Ю. Ларин. Политика кишинёвского погрома // «Красная Бессарабия». Москва, 1926. № 5-6. С. 4.

[32] Ibidem, p. 4.

În Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească, proclamată la 12 octombrie 1924 în componența Ucrainei sovietice, tratarea diverselor aspecte social-economice din Basarabia interbelică a purtat invariabil un caracter pur propagandistic și ideologic, urmărind pregătirea terenului pentru exportul revoluției comuniste în România[33], denigrarea pe toate căile a modelului economic al democrației liberale europene și impunerea prin forță a principiilor stalinismului economic – naționalizarea tuturor întreprinderilor industriale și a mijloacelor de producție, colectivizarea gospodăriilor individuale țărănești, schimbarea radicală a structurii socio-profesionale a populației ș.a.[34].

La modul general, toate publicațiile sovietice din perioada sovietică privind evoluția social-economică a Basarabiei în componența României, au tratat subiectul respectiv prin prisma obiectivelor politice ale Societății Basarabenilor, formulate la indicațiile guvernului sovietic: „1. Răsturnarea boierimii românești din Basarabia în urma acutizării contradicțiilor de clasă și naționale; 2. Sovietizarea Basarabiei; 3. Unirea Basarabiei Sovietice cu Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească, iar, prin intermediul acesteia – cu URSS; 4. Basarabia Sovietică – un factor revoluționar uriaș, care va accelera răsturnarea dominației boierilor și capitaliștilor în întreaga Românie; 5. Basarabia Sovietică – etapă foarte importantă, prin revoluția din România, spre sovietizarea Balcanilor”[35].

c) *Istoriografia din RSSM*

Considerată la modul general, istoria social-economică a Basarabiei interbelice a ocupat un loc distinct în istoriografia din RSS Moldovenească, doar că autorii respectivi nu au urmărit scopul de a reproduce corect, în manieră strict științifică realitățile istorice ale perioadei în cauză.

Caracteristica generală a tuturor lucrărilor de istorie social-economică apărute în anii postbelici în RSS Moldovenească constă în elaborarea lor în strictă conformitate cu preceptele și dogmele teoriei marxist-leniniste, care a avut statutul de ideologie oficială a unicului partid comunist instalat la putere din 1940 și, ulterior, din august 1944[36]. O altă caracteristică a istoriografiei sovietice din perioada respectivă constă în falsificarea și denigrarea intenționată a proceselor social-economice din Basarabia interbelică, pentru demonstrarea tezelor propagandei sovietice, potrivit căror administrația românească ar fi „sărăcit poporul” în acei ani, l-ar fi „lăsat fără cultură și în suferință de boli prin neîngrijire sanitară”[37].

---

[33] Valentin Burlacu, *Formarea și evoluția Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (1924-1940)*, București-Brăila, Editura Academiei Române, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2021, p. 11-15.

[34] Vlad Georgescu, *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*. Ediția a IV-a și notă asupra ediției de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1995, p. 258-262.

[35] От редакции // «Красная Бессарабия». Москва, 1926. № 1. С. 3.

[36] *Panorama comunismului în Moldova Sovietică. Context, surse, interpretări*. Editor: Liliana Corobca, Iași, Editura Polirom, 2019, p. 743, 744.

[37] *Agenția Națională a Arhivelor, Direcția Generală Arhiva Națională a Republicii Moldova*, fond 691, inv. 1, dosar 39, vol. I, fila 20.

Pe parcursul mai multor decenii, așa cum pe bună dreptate menționa acad. Ștefan Pascu, „condeie în slujba unor interese străine științei, servind alte scopuri decât cele ale înțelegerii și colaborării între popoare", au folosit istoria drept „armă de învrăjbire și tensiune, înlocuind adevărul obiectiv cu interpretări subiective, tendențioase, neștiințifice"[38]. În aceeași ordine de idei, prof. Anton Moraru sublinia că literatura comunistă a furnizat doar date eronate privind evoluția economiei Basarabiei în anii interbelici, pretinzând, fără temei, că Basarabia ar fi devenit „o colonie", „o provincie înapoiată" a României. În realitate, așa cum demonstrează același istoric, în anii dintre cele două războaie mondiale Statul român a depus eforturi considerabile în vederea redresării vieții economice din Basarabia, pentru refacerea ei internă și integrarea ținutului în ansamblul economic al României Întregite[39]. Totodată, au fost necesare eforturi suplimentare pentru depășirea pierderilor materiale și umane din timpul războiului, refacerea aparatului de producție și de circulație a mărfurilor, a consecințelor ocupării teritoriului Basarabiei de către armata Rusiei țariste[40].

Rescrierea marxist-leninist-stalinistă a istoriei Basarabiei, inclusiv denigrarea și falsificarea perioadei interbelice au făcut obiectul preocupărilor, în primul rând, la nivel oficial al conducerii de partid a RSSM[41]. Au fost adoptate mai multe decizii ale plenarelor CC al PCM, care obligau istoricii să elaboreze sinteze de istorie a republicii în spirit sovietic și comunist[42].

Una din cele mai caracteristice și ilustrative lucrări de istorie social-economică a Basarabiei interbelice, scrisă în stil sovietic, este cea semnată de A. Dolnik[43] și editată în 1945 la Moscova. Chiar dacă a utilizat un vast material statistic și documentar, preluat atât din publicațiile românești, cât și din presa periodică a anilor ,20 - ,30, autorul le-a interpretat, într-un mod subiectiv și tendențios, în direcția demonstrării „caracterului insuportabil al condițiilor create de oligarhia românească poporului truditor din Basarabia"[44]. Maniera sovietică de interpretare a informației iese în evidență din chiar unele subtitluri ale lucrării autorului, cum ar fi: „Jaful impozitar", „Agravarea stării sănătății populației și creșterea mortalității", „Țara întunericului", „Regimul teroarei politice" etc.

---

[38] Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*. Vol. I, București, Editura Academiei RSR, 1983, p. 9.

[39] Anton Moraru, *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria (1812-1993)*, Chișinău, Editura „Aiva", 1995, p. 204-205.

[40] Ibidem, p. 205.

[41] Vezi: Valentin Burlacu, Știința istorică în sistemul de propagandă din RSSM (anii 1960 – 1980), Chișinău, Tipografia „Cavaioli", 2014, 365p.

[42] Я.С. Гросул, Н.А. Мохов, Историческая наука Молдавской ССР. Москва: «Наука», 1970. С. 47.

[43] А. Дольник, Бессарабия под властью румынских бояр (1918-1940 гг.). Москва: ОГИЗ, Госполитиздат, 1945, 175с.

[44] Ibidem, p. 138.

În istoriografia din RSSM s-a acordat o anumită atenție satului basarabean din perioada interbelică, lucrările lui A.M. Lazarev, V. Malinski, N.P. Frolov, A. Dolnic, V. Dembo, precum și unele lucrări colective[45] conținând anumite materiale privind starea agriculturii din acei ani, politica agrară, condițiile de trai ale populației rurale ș.a. Și în acest caz, însă, realitățile perioadei interbelice au fost puternic distorsionate prin punerea în prim-planul preocupărilor a unei pretinse „lupte de clasă" în satul basarabean. Caracteristică și ilustrativă, totodată, în această privință, pentru modalitatea de interpretare a problematicii social-economice a Basarabiei interbelice, este lucrarea colectivă din 1973 a istoricilor Ia. M. Copanschi, N.V. Berezneakov, I.M. Bobeico, U.G. Murzac și V.P. Platon, „Lupta oamenilor muncii din Basarabia pentru eliberarea și reunirea ei cu Patria Sovietică". Pretinzând că literatura propagandistică apărută până în acel an nu înlăturase necesitatea editării unei lucrări monografice speciale consacrate „luptei oamenilor muncii din Basarabia, duse timp de 22 de ani împotriva ocupanților, pentru eliberarea sa și reunirea cu Patria Sovietică", autorii respectivi și-au propus să demonstreze, bazându-se „pe un cerc larg de date documentare și pe folosirea tuturor realizărilor științei istorice sovietice", teza Basarabiei în calitate de „primă victimă a planului imperialismului mondial de luptă împotriva tinerei Republici Sovietice", care ar fi fost lipsită de „cuceririle revoluției socialiste", prin restabilirea „rânduielilor burghezo-moșierești" și instaurarea unui „regim de teroare sângeroasă"[46].

În conformitate cu „specializarea" fiecărui autor și cu directivele respective de partid, Ia. M. Copanschi a relatat despre „decăderea continuă a economiei Basarabiei" și „înrăutățirea situației maselor truditoare"[47]; N.V. Berezneakov – despre „politica economică a ocupanților" și „regimul cruntei asupriri sociale, naționale și politice"[48]; I.M. Bobeico – despre „accentuarea caracterului colonial al regimului de ocupație din ținut și agravarea necontenită a situației social-economice a oamenilor muncii"[49], iar V.P. Platon – despre „mișcarea revoluționară a clasei muncitoare și a țărănimii truditoare"[50].

Prezentă în toate sintezele de istorie și în analizele istoriografice din perioada sovietică[51], problematica social-economică a Basarabiei interbelice a fost tra-

[45] Лупта оаменилор мунчий дин Басарабия пентру елибераря ши реуниря ей ку Патрия Советикэ: аний 1918-1940 / Н.В. Березняков, И.М. Бобейко, Я.М. Копанский, У.Г. Мурзак, В.П. Платон, Кишинэу, «Картя Молдовеняскэ», 1973, 780п.

[46] Ibidem, p. 5-6.

[47] Ibidem, p. 5-34, 407-428.

[48] Ibidem, p. 227-255.

[49] Ibidem, p. 607-628.

[50] Ibidem, p. 645-666.

[51] Я.С. Гросул, Н.А. Мохов, Историческая наука Молдавской ССР, Москва: «Наука», 1970, 128с.; Историческая наука Советской Молдавии. К 60-летию образования Молдавской ССР и создания Компартии республики. В.И. Царанов (отв. ред.), Кишинёв: «Штиинца», 1984, 208с.

tată în permanență conform unei scheme abstracte, prin prisma teoriei marxist-leniniste despre formațiunile social-economice și în contrast cu evoluția social-economică a RASS Moldovenești din anii 1924-1940, după cum urmează[52]:[53]

„Dezvoltarea social-economică a Basarabiei în componența României regale":	RASSM (1924-1940) / „Raioanele moldovenești din partea stângă a Nistrului"[53]:
• Industria: o tendință generală caracterizată prin procese de stagnare; izolarea economiei basarabene de piețele de desfacere a producției din Rusia și Ucraina; bariere vamale interne, monopolul statului român asupra achiziționării de materii prime; Basarabia – apendice agrar al României regale, piață de desfacere a producției industriale a monopolurilor române și străine. • Agricultura: într-o criză cronică; reforma agrară din 1918-1924 a regenerat stăpânirea moșierească asupra pământului, a intensificat diferențierea socială la sate, a condus la scăderea productivității muncii în agricultură. • Situația social-economică generală: șomaj, creștere a prețurilor, reducerea nivelului de trai, criză agrară, răscoale și revolte muncitorești și țărănești.	• Naționalizarea principalelor mijloace de producție, a băncilor, transportului, comunicațiilor etc. • Industria: un proces accelerat de industrializare și de creare de noi ramuri industriale. • Ajutor frățesc din URSS în dezvoltarea industriei alimentare; adoptarea principiului planurilor cincinale de dezvoltare a economiei naționale. • Agricultura: colectivizarea gospodăriilor individuale țărănești, lichidarea chaburimii în calitate de clasă socială, prin deportarea ei în zonele de est ale URSS. • Crearea de colhozuri și sovhozuri, transformări social-economice radicale în sate, creșterea continuă a nivelului de trai și de bunăstare a populației.

O abordare mai obiectivă și echilibrată a proceselor social-economice din Basarabia interbelică s-a dorit a fi lucrarea colectivă „Istoria economiei naționale a RSS Moldovenești din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre", în special volumul trei în care este examinată perioada 1917-1958[54]. Cu toate acestea, dincolo de unele constatări întemeiate pe materiale factologice strânse din arhive, din presa periodică a vremii, din diferite alte publicații și ediții, conceptul lu-

[52] Vezi: *Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*. Ediția a III-a, revăzută și completată. Coord.: V.I. Țaranov, Chișinău, Asociația oamenilor de știință din Moldova „N. Milescu Spătarul", 2015, cap. XI, XII.

[53] Sintagma respectivă constituie o probă elocventă a faptului, cum autorii sintezei în cauză continuă să se călăuzească de teza sovietică privind „reunirea populației moldovenești din Basarabia cu populația moldovenească din RASS Moldovenească", omițând în mod conștient promisiunea anterioară a Kremlinului de „eliberare a Basarabiei" prin „unirea Basarabiei Sovietice cu Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească și prin ea – cu URSS". (Седьмая сессия Верховного Совета СССР. 1-7 августа 1940 г. Стенографический отчёт. Москва: Издание Верховного Совета СССР, 1940. С. 22-32). Recurgând în continuare la acest subterfugiu, autorii respectivi încearcă să ascundă în continuare faptul dezmembrării teritoriului Basarabiei, prin Legea din 2 august 1940 cu privire la includerea județelor Hotin, Cetatea Albă și Ismail în componența Ucrainei sovietice (Agenția Națională a Arhivelor, Direcția Generală Arhiva Națională a Republicii Moldova, fond 2948, inv. 1, dosar 10, fila 5).

[54] История народного хозяйства Молдавской ССР с древнейших времён до нащих дней. Т. 3: 1917-1958 гг. Гл. ред.: Я.С. Гросул, Кишинёв: «Штиинца», 1974, 376с.

crării nu a reușit să depășească ori să devieze de la schema ideologică impusă de partidul comunist științelor sociale privind rolul și importanța „Marii Revoluții Socialiste din Octombrie", „stagnarea" ca tendință generală în dezvoltarea economică a Basarabiei în anii interbelici, „lupta permanentă a oamenilor muncii din Basarabia pentru eliberare și reunire cu Patria Sovietică" etc., – toate acestea diminuându-i credibilitatea generalizărilor și concluziilor formulate.

Sinteza concepției sovietice privind istoria social-economică a Basarabiei interbelice, - care încheie, propriu-zis, perioada istorică respectivă, - se conține în volumul final al „celei dintâi enciclopedii universal-regionale din istoria norodului moldovenesc", în care s-au regăsit, practic, toate neadevărurile și falsurile istoriografiei sovietice despre pretinsul „regim de ocupație al României burghezo-moșierești" și „urmările social-economice dezastruoase ale politicii colonialiste promovate de ocupanți în Basarabia"[55].

d) ***Istoriografia din RSR***

În pofida numeroaselor restricții și impedimente de natură politică și ideologică ce au marcat perioada aflării la putere a lui N. Ceaușescu, o seamă de istorici și economiști au reușit să elaboreze studii și lucrări de calitate, care își păstrează actualitatea până în zilele noastre.

Un rol fundamental în investigarea unor teme centrale de istorie social-economică contemporană îl au și astăzi numeroasele lucrări despre problematica agrară în România în perioada interbelică ale distinsului cercetător la Institutul de Istorie „A.D. Xenopol" din Iași, prof.univ.dr. Dumitru Șandru (1934-2013). De-a lungul unei cariere științifice de peste o jumătate de secol, D. Șandru a studiat cea mai importantă și complexă problemă a istoriei contemporane a românilor – chestiunea agrară, realitățile satului românesc în tumultuosul secol al XX-lea, editând în această privință opere fundamentale: „Reforma agrară din 1921 în România" (1975), „Populația rurală a României între cele două războaie mondiale" (1980), „Creditul agricol în România 1918-1944)" (1985), „Satul românesc între anii 1918-1944" (1996) ș.a.[56], – toate lucrările sale păstrându-și nealterată actualitatea și valoarea științifică.

Istoricul Zigu Ornea, la rândul său, a editat în 1980 o valoroasă lucrare despre tradiționalism și modernitate în România interbelică în care, pornind de la interogația dacă spațiul temporal interbelic a fost un bloc unitar și compact, a ajuns la concluzia, novatoare în acei ani că, examinând atent fizionomia perioad-

[55] Енчиклопедия Советикэ Молдовеняскэ. Вол. 8: РСС Молдовеняскэ. Ред.-шеф: И. Вартичан. Кишинэу: Редакция принчипалэ а Енчиклопедией Советиче Молдовенешть, 1981. П. 128-134.

[56] Dumitru Șandru, *Reforma agrară din 1921 în România*, București, Editura Academiei Române, 1975; Idem, *Populația rurală a României între cele două războaie mondiale*, Iași, Editura Academiei, 1980; Idem, *Creditul agricol în România 1918-1944*, București, Editura Academiei Române, 1985; Idem, Satul românesc între anii 1918-1944, Iași, Editura Cronica, 1996 ș.a.

ei interbelice, constatăm realitatea istoricității ei. Ba chiar, secționând-o, „avem surpriza să descoperim că, în diagrama devenirii, între cele două decenii interbelice, primul deține ponderea cea mai mare", îndeplinind funcții hotărâtoare, fiind „un deceniu cu adevărat de răscruce"[57].

În aceiași ani, istoricul Viorica Moisuc aprecia cu mult curaj, într-un studiu despre punctele de vedere asupra anului 1918 în istoria românilor, că „în marea majoritate a lucrărilor sale reprezentative, istoriografia contemporană apreciază destrămarea marilor imperii multinaționale (aluzie străvezie inclusiv la destrămarea Rusiei țariste în 1917.– n.n.) și constituirea statelor independente, unitare, naționale ca fenomene inexorabile ale istoriei"[58]. La rândul său, economista Maria Mureșan a efectuat o foarte interesantă și utilă trecere în revistă a opiniilor economiștilor români din perioada interbelică cu privire la încadrarea României în circuitul economic internațional[59], iar Vasile Pușcaș a examinat, într-un studiu apărut cu puțin timp înainte de căderea regimului N. Ceaușescu, procesul de modernizare economică în România interbelică[60].

Chiar dacă au fost realizate într-un spirit strict doctrinar, identificând, de facto, istoria poporului român cu istoria PCR, lucrările istoricilor Mircea Muşat și Ion Ardeleanu au fost, la timpul respectiv, veritabile evenimente editoriale, cu un larg ecou dincolo de hotarele României. În condițiile unor presiuni politico-ideologice progresive exercitate asupra cercetătorilor, cei doi istorici au reușit să abordeze inclusiv aspecte ale Basarabiei interbelice, lansând în circuitul științific date și documente de arhivă de mare importanță.

Deja în prima lor lucrare de proporții și în opoziție diametrală cu tezele istoriografiei sovietice moldovenești, Marea Unire din 27 martie / 9 aprilie 1918 era apreciată drept un „amplu proces de autodeterminare națională și politică ce se desfășura în Europa în acea perioadă istorică"[61].

Principii călăuzitoare identice au stat și la baza următoarelor două volume ale celor doi istorici, consacrate examinării proceselor politice, social-economice și culturale din România după Marea Unire, specificându-se că, în înfățișarea evenimentelor, „n-au fost omise umbrele, eșecurile, limitele privind momente sau personalități istorice", dar, în același timp, „au fost relevate, la cotele lor reale, trăsăturile esențiale, momentele fundamentale care au durat temelii trainice

---

[57] Zigu Ornea, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, București, Editura Eminescu, 1980, p. 19.

[58] Viorica Moisuc, *Anul 1918 în istoria românilor. Puncte de vedere*, în „Revista de istorie", tomul 34, nr. 5, mai 1981, p. 866.

[59] Maria Mureșan, *Opinii ale economiștilor români din perioada interbelică cu privire la încadrarea țării noastre în circuitul economic internațional*, în „Revista de istorie", tomul 42, nr. 4, aprilie 1989, p. 349-356.

[60] Vasile Pușcaș, *Procesul de modernizare în România interbelică*, în „Revista de istorie", tomul 42, nr. 4, aprilie 1989, p. 335-348.

[61] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 572.

statului național unitar român”[62]. Potrivit celor doi autori, perioada interbelică a însemnat dezvoltarea pe o treaptă superioară a comunității de viață economică și spirituală, statornicită de-a lungul secolelor între toate provinciile istorice românești: „legăturile economice tradiționale au căpătat acum un nou cadru geografico-statal, ceea ce a asigurat pieței naționale un caracter unitar”. În aceeași ordine de idei, „provinciile românești reunite cu țara, prin acte plebiscitare larg democratice, s-au încadrat treptat în economia națională, unde le era locul legitim, firesc. Ținute în trecut în situația de anexe, furnizoare de materii prime și piață de desfacere pentru produsele industriale din regiunile dezvoltate ale marilor imperii vecine, ele cunosc acum, datorită efortului economic al statului român, un proces ascendent de dezvoltare”[63].

În șirul lucrărilor apărute în anii postbelici pe tema istoriei social-economice interbelice, culegerea de studii din 1988 coordonată de prof. univ. Vasile Pușcaș și prof. univ. Vasile Vesa își păstrează în multe privințe valabilitatea și în zilele noastre. Beneficiind de stadiul cercetării perioadei interbelice, colectivul de autori își propusese să urmărească aspectele principale ale dezvoltării și modernizării României în acei ani, soluțiile propuse fiind considerate drept „căi potențiale” spre noi și fructuoase sugestii istoriografice[64]. Așa cum pe bună dreptate apreciau coordonatorii volumului, tema dezvoltării și modernizării în România interbelică este de o vastă complexitate, pretându-se la numeroase căi de abordare istoriografică, de la cea predominant metodologică (având în prim-plan interdisciplinaritatea) sau sectorială (pentru un domeniu restrâns), până la analizele de ansamblu ori comparatiste. Insistența autorilor volumului a fost centrată spre domeniul economico-social, în primul rând datorită faptului că istoriografia românească a subliniat în permanență aspectele creșterilor economice cantitative, de unde posibilitatea conturării concret-istorice a conținutului procesului dezvoltării din perioada interbelică[65].

O contribuție deosebită la afirmarea și dezvoltarea în continuare a direcției economico-sociale în istoriografia românească aparține istoricului Ion Agrigoroaiei, care încă de la începutul anilor ,80 ai secolului al XX-lea a publicat valoroase studii privind curentele și tendințele în gândirea economică românească din perioada interbelică, privind locul și importanța perioadei interbelice în istoria

[62] Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*. Vol. II. Partea I: 1918-1933, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. XI.

[63] Ibidem, p. V.

[64] *Dezvoltare* și modernizare în România interbelică. 1919-1939. Culegere de studii. Coord.: Vasile Pușcaș, Vasile Vesa / Universitatea din Cluj-Napoca, București, Editura Politică, 1988, p. 9.

[65] Vezi: N. Păun, M. Știrban, *Politica economică a României între primul și al doilea război mondial*, în Dezvoltare și modernizare în România interbelică. 1919-1939. Culegere de studii. Coord.: Vasile Pușcaș, Vasile Vesa / Universitatea din Cluj-Napoca, București, Editura Politică, 1988, p. 68-138; Gh. Hristodol, *Agricultura României între anii 1919-1939*, în Idem, p. 139-172; I. Saizu, *Dezbateri interbelice privind „raționalizarea” culturii românești*, în Idem, p. 236-154.

contemporană a românilor[66] ș.a. De o importanță metodologică pentru scrierea istoriei social-economice a Basarabiei interbelice este constatarea prof.univ.dr. Ion Agrigoroaiei, conținută în lucrarea „România interbelică în paradigmă europeană: probleme economice și aspecte ale modernizării", rezultând dintr-o vastă experiență de cercetare a problematicii respective: „Până la începutul secolului al XX-lea, România realizase transformări semnificative, uneori spectaculoase, în importante domenii de activitate. Procesul de sincronizare cu civilizația europeană – început cu aproape un secol în urmă – cunoscuse în acele domenii un ritm accelerat; România devenise o țară conexată prin toate «canalele» de comunicare cu lumea europeană civilizată. Reducerea decalajului față de Occident s-a făcut cu sacrificii dureroase, suportate în special de țărănime". Cu referire la perioada istorică ce a urmat și la consecințele acesteia, „izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial și căderea fruntariilor naționale în cursul anului 1940 au întrerupt brutal o evoluție economică ce-și propusese să recupereze treptat multe din rămânerile în urmă, în raport cu statele dezvoltate din Europa"[67].

În fine, nu însă și în ultimul rând, importante contribuții documentare, istoriografice și metodologice în domeniul cercetării perioadei interbelice, în ansamblul ei, inclusiv a vieții social-economice din acei ani, aparțin istoricului Ioan Scurtu. Absolvent al Facultății de Istorie a Universității București (1957-1962), Ioan Scurtu își susține în 1971 o originală teză de doctorat având ca obiect Istoria Partidului Țărănesc între 1918 și 1926, publicată în 1975[68]. Era prima monografie a unui istoric român din perioada comunistă, consacrată unui partid „burghez". A urmat o prodigioasă activitate științifică și didactică, editând, încă din acei ani, lucrări de mare valoare științifică în domeniul perioadei interbelice. Între acestea, cunoscutele culegeri de documente și materiale „pentru uz intern" privind istoria României interbelice[69] își păstrează intactă valoarea și actualitatea.

---

[66] Ion Agrigoroaiei, *Curente și tendințe în gândirea economică românească din perioada interbelică*, în Cercetări istorice (Serie nouă), XI, Iași, Muzeul de Istorie a Moldovei, 1980, p. 481-489; Idem, *Considerații privind locul perioadei interbelice în istoria României*, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol", tomul XIX, Iași, 1982, p. 81-92.

[67] Ion Agrigoroaiei, *Probleme economice și aspecte ale modernizării*, în România interbelică în paradigmă europeană. Studii. Coord.: Ion Agrigoroaiei, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza", 2005, p. 210-211.

[68] Ioan Scurtu, *Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc. 1918-1926*, București, Editura Litera, 1975.

[69] I. Scurtu, *Culegere de documente și materiale privind istoria României (decembrie 1918 – ianuarie 1922)*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1974, 339p.; E. Popescu, *Culegere de documente și materiale privind istoria României (ianuarie 1922 – noiembrie 1928)*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1974, 225p.; E. Popescu, *Culegere de documente și materiale privind istoria României (noiembrie 1933 – decembrie 1937)*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1975, 193p.; I. Scurtu, *Culegere de documente și materiale privind istoria României (februarie 1938 – septembrie 1940)*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1974, 302p. (Pentru uz intern).

e) ***Istoriografia din România post-comunistă***

Studierea aspectelor social-economice ale istoriei interbelice românești după decembrie 1989 a debutat cu un consistent volum al dr. Ioan Saizu „Modernizarea României contemporane", constituind rezultatul unor acumulări din anii anteriori, prin care s-a pus începutul unei etape calitativ noi în investigarea problematicii respective[70]. Așa cum pe bună dreptate afirma autorul lucrării, generația care adusese la biruință ideea de unitate națională, dorea acum să direcționeze România spre un ideal constructiv prin excelență, cultural și civilizator prin esență, productiv prin scop. Întru realizarea acelui ideal, dezbaterile interbelice au avut loc oriunde s-a dorit alinierea sau sincronizarea cu civilizația de tip occidental, sprijinite pe convingerea că „diferențele nu puteau fi reduse decât printr-un program de modernizare" (Al. Zub)[71].

Aruncând o privire de ansamblu asupra demersurilor istoriografice din deceniile de postcomunism din România, acad. Ioan-Aurel Pop afirmă, pe bună dreptate, că istoria și auxiliarele ei au avut, în ciuda deformărilor aferente totalitarismului, o evoluție naturală și, după 1989, au continuat să parcurgă etapele specifice, cu mici decalaje față de demersul occidental. Acest lucru a fost posibil în contextul în care și în timpul regimului comunist au continuat să funcționeze direcții sănătoase ale istoriografiei românești[72].

Astfel, în noile condiții istorice post-decembriste, prof. univ. dr. Ion Agrigoroaiei și-a continuat investigațiile laborioase în domeniul istoriei social-economice și culturale, completându-le și încadrându-le în amplul concept al modernizării. Așa cum pe bună dreptate afirma distinsul istoric, încă până la începutul secolului al XX-lea, România realizase transformări semnificative, uneori chiar spectaculoase, în importante domenii de activitate. Datorită acelor realizări, în diverse domenii, procesul de sincronizare cu civilizația europeană, început cu aproape un secol în urmă, a cunoscut un ritm accelerat în anii interbelici, România devenind o țară conexată prin toate „canalele" de comunicare cu lumea europeană civilizată. În același timp, nu este omis nici faptul că reducerea decalajului față de Occident s-a realizat cu dureroase sacrificii de tot felul, suportate în special de țărănime[73]. Din nefericire, eforturile de soluționare a diverselor probleme social-economice au fost împiedicate de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial și căderea fruntariilor naționale în cursul anului 1940, care au întrerupt brutal o evoluție economică ce-și propusese să recupereze treptat din

---

70 Ioan Saizu, *Modernizarea României contemporane (perioada interbelică). Pas și impas*, București, Editura Academiei Române, 1991, 288p.

71 Ibidem, p. 7-8.

72 Ioan-Aurel Pop, *Direcții și tendințe ale istoriografiei române contemporane*, în Istoriografie, cultură și politică în vestul României. Editor: Radu Românașu, Oradea, 2011, p. 25-42.

73 Ion Agrigoroaiei, *Probleme economice și aspecte ale modernizării*, în România interbelică în paradigmă europeană. Studii. Coord.: Ion Agrigoroaiei, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2005, p. 7.

rămânerile în urmă, în raport cu statele dezvoltate din Europa[74].

Ion Agrigoroaiei a fost și primul istoric din România post-decembristă care, în comun cu prof. univ. dr. Gheorghe Palade, a editat o primă lucrare de istorie social-economică a Basarabiei interbelice[75], reactualizând, în așa mod, un curent istoriografic cu rădăcini în perioada dintre cele două războaie mondiale.

A fost depus un important și necesar efort de recuperare a unor economiști și intelectuali de vază din anii interbelici, cu preocupări în domeniul istoriei social-economice – Vintilă I.C. Brătianu (1867-1930), I.G. Duca (1879-1933), Ștefan Zeletin (1882-19340, Virgil Madgearu (1887-1940), Mihail Manoilescu (1891-1950), Mitiță Constantinescu (1890-1946) ș.a. Au fost publicate prețioase volume de legi, decrete-legi, decizii, regulamente privind economia românească interbelică[76], facilitându-se înțelegerea locului și rolului României Întregite în istoria economică a Europei și a lumii contemporane.

Pornindu-se de la considerentul că studierea și cunoașterea istoriei economice reprezintă nu numai un act de cultură, ci și un prilej de meditare, permițând înțelegerea logicii economice a normelor, regulilor, legăturilor desfășurării vieții economico-sociale, în deplină cunoștință de cauză, a posibilităților, modalităților, mijloacelor adecvate de înfăptuire a deziderateloor activității economice, precum și a necesității de a acționa în concordanță cu cerințele acesteia, pentru a asigura o dezvoltare economică durabilă, au fost editate importante sineze de istorie economică a României în epoca contemporană și de evoluție a ideilor economice la români[77]. Așa cum pe bună dreptate menționează Maria Mureșan, într-o consistentă sinteză de istorie a economiei românești în epoca modernă și contemporană, România Mare nu a însemnat doar o reunire a teritoriului ei în granițele sale firești, ci și constituirea unui nou organism economic, social și politic în concordanță cu imperativele dezvoltării contemporane[78].

La fel ca „Noua Școală" din perioada interbelică, un rol important în reafirmarea, în noile condiții istorice, a actualității studiilor de istorie social-economică și l-au asumat istoricii care, în comun cu economiștii de profesie, au realizat valoroase sinteze de istorie interbelică. Un exemplu elocvent al rezultatelor de excepție obținute, în această direcție, îl constituie volumul VIII „România Întregită (1918-1940)" al tratatului de Istorie a Românilor editat de Secția de Științe

---

74 Ibidem, p. 211.

75 Ion Agrigoroaiei, Gheorghe Palade, *Basarabia în cadrul României întregite (1918-1940)*. Carte didactică pentru studenți, Chișinău, Editura Universitas, 1993, 256p.

76 Gheorghe Iacob, *Economia României (1859-1939). Fapte, legi, idei*, Iași, Editura Fundației „Axis", 1996, 604p.

77 V. Axenciuc, *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice 1859-1947*. Vol. I: Industria, București, Editura Academiei Române, 1992; C. Murgescu, *Mersul ideilor economice la români*. Vol. I-II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, 1989 ș.a.

78 Maria Mureșan, *Istoria economiei. Epoca modernă și contemporană*, București, Editura Economică, 1995, p. 468.

Istorice și Arheologie al Academiei Române[79], în care economiștii și istoricii Victor Axenciuc, Vasile Bozga și Ioan Scurtu au realizat o amplă analiză a economiei și societății românești între cele două războaie mondiale[80].

Reluând un subiect mai vechi, inițiat de autori precum N. Iorga, S. Serbescu, O. Tafrali ș.a., cu privire la necesitatea organizării unei propagande sistematice în străinătate a realităților din România Întregită, istoricul Nicolae Dascălu a editat în 1998 o originală lucrare referitoare la propaganda externă a României Mari (1918-1940)[81]. Analiza autorului se referă la propaganda oficială a organismelor de stat, respectiv la acțiunea sistematică de informare a străinătății, de combatere a atacurilor întreprinse de forțe ostile și de creare în exterior a unei imagini dorite, favorabile, asupra realităților din România Mare, care a cuprins toate nivelurile existenței umane: politic, economic și cultural-științific. În domeniul economic, așa cum specifică N. Dascălu, s-a înregistrat o acțiune paralelă, uneori în colaborare, a Direcției presei și a biroului specializat din cadrul Ministerului Industriei și Comerțului, metodele de lucru fiind identice în ambele cazuri[82].

Inclusiv după Decembrie 1989, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și Institutul de Istorie „George Barițiu" al Academiei Române și-au reconfirmat și consolidat statutul de centre de cercetare performante, cu rezultate remarcabile în investigarea unor teme de mare importanță pentru istoria românilor și universală, inclusiv a diverselor aspecte și procese din cadrul perioadei interbelice.

O reușită ilustrare a celor afirmate este și recentul volum coordonat de prof. univ. dr. Ovidiu Pecican, „România interbelică: istorie și istoriografie"[83], cu participarea unor reputați specialiști de la Institutul de Istorie „A.D. Xenopol" din Iași, Universitatea 1 Decembrie 1918 din Alba Iulia, Universitatea din Oradea, Institutul de Istorie al Academiei Române „George Barițiu" din Cluj-Napoca, Universitatea de Vest din Timișoara, constituind o contribuție esențială la tratarea pe baze obiective, riguros științifice, a unei etape extrem de importante și actuale din istoria contemporană a românilor. „Epoca interbelică", în accepția autorilor volumului, este un interval de timp egal sau comparabil cu cel scurs de la marea răsturnare din finalul anului 1989. Cu toate acestea, viața din România interbelică a fost mult mai dramatică și a adus provocări mai radicale, față de perioada postdecembristă. Așa cum pe bună dreptate afirmă coordonatorul volumului, România interbelică – „România Mare", cum i s-a mai spus – „a trebuit să se regândească pe sine din mers, să facă demersuri de remodelare cetățenească și la nivelul mentalităților, să își găsească ritmul recuperării unui anume

[79] *Istoria Românilor. Vol. VIII: România Întregită (1918-1940)*. Coord.: Ioan Scurtu, București, Editura Enciclopedică, 2003, 856p.
[80] Ibidem, p. 75-179.
[81] Nicolae Dascălu, *Propaganda externă a României Mari (1918-1940)*, Iași, Editura Alternative, 1998, 168p.
[82] Ibidem, p. 119-130.
[83] *România interbelică: istorie și istoriografie*. Coord.: Ovidiu Pecican, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2010, 324p.

echilibru economic și politic, al asigurării unui standard de viață măcar în parte comparabil cu aspirațiile cetățenilor săi, să întreprindă reforme structurale și să se modernizeze, să își formuleze manifestările identitare"[84].

Trăsătura caracteristică a actualei etape de investigare a diverselor aspecte ale perioadei interbelice din istoria contemporană a românilor, constă în efortul comun al istoricilor de pe ambele maluri ale Prutului de evaluări și reevaluări istoriografice, un exemplu elocvent, în această privință, servind volumul de dată recentă privind statutul istoriei și al istoricilor în contemporaneitate[85]. Sunt depuse eforturi inclusiv de definire a conceptului de „istoriografie română", în condițiile actuale, istoricii întrebându-se, cu justificat temei, dacă este corect ca în această categorie să fie incluse numai produsele istoriografice din partea dreaptă a Prutului, sau mai corectă ar fi „punerea laolaltă a unor părți ale aceluiași întreg"[86].

Așa cum afirmă istoricul George Enache, o istorie a istoriografiei românești despre Basarabia se află în strânsă legătură cu modul în care au evoluat relațiile româno-ruse și cu modul de percepție de către români a marelui vecin de la Răsărit[87]. Din acest punct de vedere, perioada interbelică, în opinia autorului menționat, a fost marcată, pe de o parte, de sentimentul împlinirii unității naționale române, iar, pe de altă parte, de teama că această realizare s-ar putea prăbuși datorită amenințărilor externe. Constituind o perioadă de relativă liniște în evoluția istoriografiei române dedicate Basarabiei, perioada interbelică a produs o serie de sinteze devenite puncte de reper pentru orice istoric interesat de procesele derulate în Basarabia, relevând, în același timp, pledoaria pentru înțelegerea specificității Basarabiei în cadrele României Mari[88].

Cu toate că nu tratează nemijlocit probleme de istorie social-economică a Basarabiei interbelice, lucrările cercetătorului Vadim Guzun sunt indispensabile cunoașterii obiective a proceselor derulate în România anilor 1918-1940. Astfel, susținerea în 2013 a tezei de doctorat privind foametea artificială din URSS în anii 1920-1930 și impactul acesteia asupra spațiului românesc, precedată și urmată de ample investigații în arhivele românești, au avut drept rezultat editarea unor valoroase culegeri de documente și monografii, care au contribuit la conturarea unei perspective noi și originale asupra proceselor social-economice din Basarabia și din România interbelică, în ansamblu[89].

---

84 Ibidem, p. 8.

85 *Statutul istoriei și al istoricilor în contemporaneitate*. Coord.: Gabriel Moisa, Sorin Șipoș, Igor Șarov, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2013, 439p.

86 George Enache, *Basarabia în istoriografia română. Între politică și interes academic*, în Statutul istoriei și al istoricilor în contemporaneitate. Coord.: Gabriel Moisa, Sorin Șipoș, Igor Șarov, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2013, p. 217-236.

87 Ibidem, p. 220.

88 Ibidem, p. 229-230.

89 Vadim Guzun, *Marea foamete sovietică, 1926-1936*, Baia Mare, Editura Universității de Nord, 2011, 380p.; *Rusia înfometată. Acțiunea umanitară europeană în documente din arhivele românești, 1919-1923*. Volum editat de Vadim Guzun, Târgu-Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg,

Inițiată de Academia Română (președinte acad. Ioan-Aurel Pop), sub patronajul acad. Victor Spinei, „Istoriografia românească", coordonată de istoricul clujean prof. dr. Doru Radosav[90] constituie o sinteză inclusiv a preocupărilor istoricilor, economiștilor, demografilor și sociologilor din anii interbelici pentru problematica social-economică, exprimată cel mai pregnant în conflictul dintre N. Iorga și „noua generație" a „Revistei Istorice Române". Așa cum apreciază autorii volumului, odată cu perioada interbelică, istoriografia românească atinge maturitatea, devenind o metodă de sincronizare cu marile curente de gândire ale epocii.

O contribuție fundamentală la tratarea evoluției macroeconomice și sectoriale a României timp de 100 de ani, în cele trei perioade specifice: 1918-1947 (economia interbelică, economia de război, economia perioadei de refacere a României aflate sub ocupație); 1948-1989 (experimentul dezvoltării economice socialiste, relațiile economice internaționale, criza balanței de plăți externe, criza structurală a economiei românești); 1990-2018 (tranziția la economia de piață funcțională prin transformări instituționale și economice substanțiale, pregătirea pentru aderarea la Uniunea Europeană cu integrarea economiei, armonizarea legislativă și instituțională), - aparține colectivului de circa 90 de autori, care, cu prilejul împlinirii centenarului Marii Uniri, a realizat o sinteză de pionierat a economiei românești după 1918[91]. Astfel, în timp ce primul volum (Macroeconomia) tratează preponderent istoria economiei românești de-a lungul unui secol (1918-2018), doctrinele și politicile economice aplicate în cadrul celor trei perioade istorice, precum și criza economică din 1929-1933, procesele de modernizare și creșterea economică în ansamblu, cel de-al doilea volum (Economia sectorială) analizează cele mai importante tematici cu impact asupra vieții economice, de la evoluția demografică la dezvoltarea unor ramuri economice de bază, factorii de dezvoltare și modernizare economico-socială și de siguranță în contextul internațional al secolului al XX-lea și primele două decenii ale secolului XXI.

La o privire de ansamblu asupra perioadei de după Decembrie 1989, lucrările realizate de reputați specialiști în domeniu au contribuit esențial la înțelegerea aprofundată a fenomenelor și proceselor economice interbelice, la o mai bună cunoaștere a istoriei economice și a drumului dezvoltării economice în perioada respectivă. În același timp, dacă în perioada comunistă cenzura reprezenta o

2012, 663p.; *Chestiunea refugiaților de peste Nistru. Documente diplomatice și ale serviciilor române de informații, 1919-1936*. Volum editat de Vadim Guzun, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2012, 1000p.; Vadim Guzun, *Imperiul Foamei: foametea artificială din URSS și impactul asupra spațiului românesc, 1921-1922, 1931-1933, 1946-1947*, București, Editura Filos, 2014, 496p.

[90] *Istoriografia românească*. Coord.: Doru Radosav, Editura Academiei Române, București, Editura Univers Enciclopedic, 2019, 410p.

[91] *Economia României după Marea Unire. Vol. I: Macroeconomia*. Coord.: Aurel Iancu, Nicolae Păun, București, Editura Academiei Române, 2019, 479p.; Vol. II: *Economia sectorială*. Coord.: Aurel Iancu, George Georgescu, Victor Axenciuc, Florin-Marius Pavelescu, Constantin Ciutacu, București, Editura Academiei Române, 2018, 1080p.

piedică în realizarea sintezelor, istoricii limitându-se la publicarea colecțiilor de documente sau a unor studii restrânse din punct de vedere cronologic, spațial sau tematic, perioada care a urmat, s-a remarcat prin noi obstacole, cum ar fi, bunăoară, fragmentarea excesivă a istoriei, ca reminiscență a vechiului regim. Abordarea marxistă, - ca, de altfel, în egală măsură și în Republica Moldova, - încă se mai resimte în zona periodizărilor, iar istoria economică și cea socială, din cauza asocierii lor cu marxismul, au fost și mai sunt, în general, ocolite[92].

f) ***Istoriografia occidentală***

Continuând tradiția perioadei interbelice, în cadrul căreia istorici, geografi și economiști precum Emmanuel de Martonne, Charles Upson Clark, Richard Sollet, R.W. Seton-Watson, Antony Babel, H. Lévy-Ullman, B. Mirkine-Guetzévitch, George Oudard, L.H. Grondijs, Henri Prost și mulți alții au examinat, în lucrări de mare valoare, varii aspecte istorice, etnografice, statistice și economice ale evoluției Basarabiei între cele două războaie mondiale, în anii care au urmat încheierii celui de-Al Doilea Război Mondial și pe parcurs, istoria, populația și economia Basarabiei interbelice au rămas în atenția cercetătorilor occidentali, prioritățile acestora deplasându-se, totuși, către aspecte considerate mai importante ori mai actuale, cum ar fi, bunăoară, Basarabia și Bucovina în contextul disputei teritoriale sovieto-române, procesele sovietizării și rusificării populației RSS Moldovenești, deportările staliniste, colectivizarea forțată a țărănimii etc.[93].

Un loc aparte în istoriografia problemei abordate îl ocupă sinteza prof. Keith Hitchins, în care perioada interbelică a istoriei românilor este expusă dintr-o perspectivă originală și complet inedită pentru cititorii din spațiul românesc. Aceleași trăsături originale și inedite sunt proprii sintezelor de istorie a românilor, realizate de colective mixte de cercetători – istorici români și străini, perioada interbelică fiind tratată de prof. Keith Hitchins și Stephen Fischer-Galați[94].

Chiar dacă nu conține lucrări speciale privind istoria social-economică a Basarabiei interbelice, istoriografia occidentală este importantă prin abordările de natură metodologică pe care le-a elaborat de-a lungul perioadei postbelice, inclusiv până în zilele noastre. De o reală utilitate, în această privință, este volumul coordonat de Daniel Chirot conținând o privire nouă și originală asupra orig-

---

92 Eleonora-Maria Popa, *Coordonate ale reformei istoriografiei românești postcomuniste*, în „Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis", vol. 9, 2017, p. 400-401.

93 *Aspects des relations soviéto-roumaines, 1967-1971*. Etudes de George Cioranesco, George Filiti, Mihai Korne, A. Missirliu, Nicoara Neculce, A. Suga. Tome I: *Retrospectives et orientations*; Tome II: *Securité européenne*, Paris, 1967-1971; N. Dima, Bessarabia and Bukovina. The Soviet-Romanian territorial dispute, New York, 1982.

94 Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, București, Editura Enciclopedică, 1998, 617p.; Stephen Fischer-Galați, Dinu C. Giurescu, Ioan-Aurel Pop (coord.), *O istorie a românilor*, Cluj-Napoca, Fundația Culturală Română, Centrul de Studii Transilvane, 1998, 409p.

inilor înapoierii economice în Europa de Est[95]. Pornind de la realitatea că decalajul economic dintre țările Europei de Est și țările dezvoltate din Occident rămâne o certitudine a lumii în care trăim, autorii volumului au încercat să răspundă la chinuitoarea întrebare, dacă poate fi acesta depășit? În Republica Moldova, ale cărei ambiții de integrare europeană și prosperitate par a fi pe cale să se realizeze, lucrarea în cauză constituie un instrument util și de maximă importanță, oferind o analiză lucidă, lipsită de patimă, a istoriei economice din ultimele secole, de natură să ajute inclusiv la analiza complexelor procese social-economice din România interbelică.

Privită în ansamblu, istoriografia occidentală dispune la activ de numeroase studii, articole și sinteze extrem de valoroase privind istoria contemporană a românilor, în cadrul căreia sunt tratate inclusiv diverse aspecte ale istoriei social-economice a Basarabiei interbelice și a României Întregite, în ansamblu.

g) ***Istoriografia din Republica Moldova***

Obținând posibilitatea de a investiga trecutul exclusiv cu metode științifice de cercetare, istoricii din Republica Moldova au tratat, după 27 august 1991, inclusiv diverse aspecte privind evoluția economică a Basarabiei între cele două războaie mondiale, chiar dacă preocupările de acest gen au fost și rămân a fi în continuare sporadice.

Elaborată încă la începutul anilor ,80, lucrarea istoricului Ion Țurcanu „Relații agrare din Basarabia în anii 1918-1940”[96] este una din primele apariții editoriale după 1991, în care au fost examinate un șir de probleme principale ale perioadei respective, pe atunci insuficient de studiate și în multe privințe deformate. Pe baza unor materiale statistice și documentare noi, autorul a analizat procesele social-economice din agricultura Basarabiei acelor ani, dezvăluind principala orientare a evoluției satului basarabean și formulând noi concluzii despre mersul și rezultatul revoluției agrare din 1917 și ale reformei agrare din anii 1918-1920.

O reușită încercare de tratare complexă și obiectivă a evoluției economiei Basarabiei între cele două războaie mondiale, în special a industriei, comerțului, băncilor și căilor de comunicații, a fost efectuată de istoricul Nicolae Atanasov[97]. Ca urmare a valorificării unui număr impresionant de informații documentare și statistice, autorul conchide că, în pofida numeroaselor dificultăți de natură obiectivă și subiectivă, economia Basarabiei a evoluat pe linie ascendentă, reușind să se integreze armonios în organismul economic al României Întregite[98].

---

[95] Daniel Chirot (coordonator), *Originile înapoierii în Europa de Est*. Traducere: Victor Rizescu, București, Editura Corint, 2004, 325p.

[96] Ion Țurcanu, *Relații agrare din Basarabia în anii 1918-1940*, Chișinău, Editura Universitas, 1991, 356p.

[97] Nicolae Atanasov, *Industria, comerțul, băncile și sistemele de comunicație ale Basarabiei în anii 1918-1940*, Chișinău, Editura Civitas, 2000, 156p.

[98] Ibidem, p. 125-126.

O prețioasă și temeinic argumentată sinteză de istorie modernă și contemporană a românilor, cu referire specială la Basarabia și Transnistria, a fost realizată în 1995 de prof.univ., dr.hab. Anton Moraru[99]. Originalitatea sintezei respective constă în analiza situației economice a Basarabiei în anii interbelici[100], iar concluziile formulate de autor reflectând starea obiectivă a lucrurilor în acest domeniu: pe de o parte, au fost depuse eforturi substanțiale, la nivel național și local, în vederea integrării Basarabiei în organismul economiei românești, iar pe de altă parte, în condițiile unui pericol constant reprezentat de politica expansionistă sovietică față de România, economia Basarabiei nu s-a putut bucura de afluxul scontat al creditelor și investițiilor străine, confruntându-se în permanență cu numeroase obstacole și probleme de natură socială, financiară etc.[101].

Rezultat al unor investigații de amploare în baza unui vast și variat material factologic și istoriografic din bibliotecile și arhivele din România și Republica Moldova, originala lucrare a dr. hab. Gheorghe Cojocaru a urmărit elucidarea proceselor de integrare a Basarabiei în viața social-economică, politică și culturală a României în primii ani de după Marea Unire din 1918, până la adoptarea Constituției din 29 martie 1923[102]. Un capitol special este consacrat analizei procesului de încadrare a Basarabiei în viața social-economică a României, constatându-se caracterul benefic al includerii ținutului în circuitul economic românesc prin realizarea a două obiective majore pentru acea perioadă: refacerea economică și integrarea în structura economiei naționale[103].

Așa cum pe bună dreptate afirmă autorul lucrării, una din preocupările predominante ale societății basarabene și ale autorităților în anii 1918-1923, a fost soluționarea chestiunii agrare, Legea privind reforma agrară basarabeană reprezentând cadrul juridic necesar atât exproprierii marilor proprietari și împroprietăririi cultivatorilor de pământ, cât și o modalitate sigură de integrare a agriculturii ținutului în structura economiei românești[104]. Toate aceste măsuri, de rând cu susținerea dezvoltării industriei, comerțului, finanțelor și cooperației, au contribuit la o anumită ameliorare a situației materiale a populației și la reorientarea Basarabiei către noi piețe de achiziție și desfacere din țară și din străinătate, soldându-se cu încadrarea plenară a provinciei în circuitul economic național[105].

Efectuate în procesul de elaborare și susținere a tezei de doctorat în cadrul Facultății de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, investi-

[99] Anton Moraru, *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria (1812-1993)*, Chișinău, Editura „Aiva", 1995, 560p.
[100] Ibidem, p. 204-224.
[101] Ibidem, p. 223.
[102] Gheorghe E. Cojocaru, *Integrarea Basarabiei în cadrul României (1918-1923)*, București, Editura Semne, 1997, 270p.
[103] Ibidem, p. 190-191.
[104] Ibidem, p. 190.
[105] Ibidem, p. 235.

gațiile de durată ale Svetlanei Suveică și-au găsit expresia în valoroasa monografie „Basarabia în primul deceniu interbelic (1918-1928): modernizare prin reforme", constituind o contribuție esențială la cunoașterea evoluției Basarabiei în deceniul următor unirii cu România, prin valorificarea atentă a unui număr impresionant de fonduri arhivistice și a unei vaste bibliografii[106]. Apreciată înalt pentru „abordarea directă a unor aspecte adesea ocolite sau tratate de pe poziții diplomatice" (prof.univ.dr. Ion Agrigoroaiei)[107], lucrarea dr. Svetlana Suveică constituie o contribuție științifică de substanță la elucidarea obiectivă, de pe pozițiile adevărului istoric, a procesului integrării Basarabiei în statul român întregit, proces întrerupt brutal în iunie 1940.

Un important eveniment științific și cultural al anilor care au urmat de la proclamarea independenței Republicii Moldova, a reprezentat apariția primei lucrări de sinteză din epoca postcomunistă – „Istoria Basarabiei. De la începuturi până în 1998", scrisă de un colectiv mixt de cercetători – din România și Republica Moldova – coordonată de prof. univ. dr. Ioan Scurtu[108]. Valoarea tratatului respectiv, ajuns la a 3-a ediție[109] constă în faptul că autorii au abordat istoria Basarabiei în strânsă conexiune cu evenimentele și procesele din spațiul românesc și cel european, iar Unirii Basarabiei cu România în 1918, activității Sfatului Țării, perioadei autonomiei administrative (1918-1920), integrării Basarabiei în cadrul statului național unitar, partidelor politice și activității lor, evoluției economiei, învățământului și culturii între anii 1918-1940 le sunt acordate o pondere importantă în cadrul respectivei sinteze. Importanța volumului constă inclusiv în expunerea obiectivă și temeinic documentată a principalelor aspecte ale evoluției economiei Basarabiei între cele două războaie mondiale – agricultura, industria, comerțul și cooperația, comunicațiile, comerțul[110].

În mod firesc, problematica social-economică a Basarabiei interbelice a fost și rămâne nu numai preocuparea istoricilor de profesie, ci și a economiștilor, între lucrările acestora cu caracter metodologic numărându-se valorosul studiu al acad. Sergiu Ion Chircă, „Sisteme economice în timp și spațiu"[111], în care este analizat inclusiv sistemul economic din Basarabia anilor 1918-1940. Potrivit au-

[106] Svetlana Suveică, *Basarabia în primul deceniu interbelic (1918-1928): modernizare prin reforme*, Chișinău, Editura Pontos, 2010, 360p.

[107] Ibidem, p. 16.

[108] *Istoria Basarabiei. De la începuturi până în 1998*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Coord.: Ioan Scurtu, Fundația Culturală „Onisifor și Octavian Ghibu", București, Editura Semne, 1998, 380p. Prima ediție – *Istoria Basarabiei. De la începuturi până în 1994*. Coord.: Ioan Scurtu, București, Editura Tempus, 1994, 416p. Versiunea în limba rusă – История Бессарабии (от истоков до 1998 года*)*. Изд. 2-е, перераб. и доп. Коорд.: Иоан Скурту. Пер. с рум.: Николая Енчу, Chișinău, Tipografia „Reclama", 2001.

[109] *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 2003*. Ediția a III-a, revăzută și adăugită. Coordonator: Ioan Scurtu, București, Editura Institutului Cultural Român, 2003, 608p.

[110] Ibidem, p. 221-254.

[111] Sergiu Ion Chircă, *Sisteme economice în timp și spațiu*, Chișinău, Editura ARC, 2009, 248p.

torului, anii 1918-1925 pot fi caracterizați drept „etapa stabilizării economice, sociale și politice democratice" a Basarabiei, după care se atestă „un vast proces de organizare a unui sistem economic de piață de tip european"[112]. Așa cum criza economică mondială din 1929-1933 a produs efecte negative inclusiv asupra economiei românești, începând mai ales din 1934, după depășirea consecințelor crizei economice, în Basarabia se atestă o înviorare și o creștere economică în toate ramurile și sferele economiei, probând procesul de consolidare a principiilor sistemului economiei de piață și al democrației de tip european. Toate acele schimbări economice se produceau concomitent cu dezvoltarea culturală a provinciei, prin restabilirea tradițiilor seculare, demolate și chiar interzise de regimul țarist de ocupație timp de 106 ani[113].

La o privire de ansamblu asupra perioadei de peste trei decenii de la proclamarea independenței Republicii Moldova, se constată că trăsătura caracteristică a istoriografiei social-economice privind Basarabia interbelică constă în concurența a două concepții, în aparență ireconciliabile, tratând aceleași procese de pe poziții nu numai istoriografice dar și ideologice diametral opuse, chiar dacă este utilizat, în esență, un fond documentar și istoriografic comun – anuare statistice, recensăminte, ziare și reviste de epocă[114].

Astfel, în sinteza elaborată de istoricii grupați în Asociația oamenilor de știință din Moldova „N. Milescu Spătaru", sub aparența unei expuneri obiective și imparțiale a istoriei social-economice a Basarabiei interbelice, este pusă sub semnul întrebării însăși legitimitatea unirii din 27 martie / 9 aprilie 1918, pretinzându-se că s-ar fi încălcat „normele democratice elementare ale votării secrete", impunându-se o procedură deschisă, nominală de votare, în prezența subdiviziunilor armatei române și a jandarmilor în incinta Sfatului Țării[115].

Cât privește evoluția social-economică a Basarabiei interbelice, procesul respectiv este expus prin prisma teoriei marxist-leniniste a formațiunilor social-economice, de unde rezultă „procesele de stagnare" ca o „tendință generală" în dezvoltarea economică a Basarabiei din anii interbelici. Situația din viața gospodărească a ținutului s-ar fi „acutizat" inclusiv „în urma izolării economiei basarabene de piețele de desfacere a producției, prin excelență agricolă, din Rusia și Ucraina, precum și în urma stabilirii barierelor vamale, introducerii monopolului statului român asupra achiziționărilor de materie primă". Conform autorilor volumului respectiv, caracteristica generală a evoluției social-economice în perioada respectivă ar fi constat în faptul că Basarabia a fost transformată „în-

[112] Ibidem, p. 187-188.
[113] Ibidem, p. 193.
[114] Vezi: Nicolae Enciu, *Memoria istorică în tranziție*, în Anatomia societății posttotalitare. Coord.: Mihai Șleahtițchi, Chișinău, Editura „Tehnica-Info", 2002, p. 81-100; Idem, *Manipularea istoriei în discursul public al președinților Republicii Moldova*, în Manipularea în posttotalitarism. Ediție coordonată de Mihai Șleahtițchi, Chișinău, Editura Gunivas, 2008, p. 165-195.
[115] *Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*. Ed. a 3-a, revăzută și completată, Chișinău, „Tipografia Centrală", 2015, p. 234.

tr-un apendice agrar al României regale, într-o piață de desfacere a producției industriale a monopolurilor române și străine”[116].

În aceeași ordine de idei, chiar dacă pretinde a fi „o lucrare academică” adresată cercetătorilor științifici, profesorilor de istorie și studenților, istoria Moldovei în trei volume apărută în 2016 sub egida Asociației istoricilor și politologilor „Pro-Moldova” se distinge printr-o abordare neprofesionistă a istoriei interbelice a Basarabiei, autorii ei vorbind de o imaginată „rezistență armată a populației Basarabiei împotriva ocupației române” și, mai ales, de o inedită, în întreaga istoriografie a problemei, „răscoală de la 28 iunie – 3 iulie 1940”, - afirmații în totală contradicție cu realitățile și evenimente din acea perioadă[117]. La fel de falsă este și interpretarea proceselor social-economice din Basarabia interbelică, pretinzându-se că „guvernul (guvernele.- n.n.) României frâna conștient dezvoltarea economică a Basarabiei”, drept „dovadă” a acestei afirmații servind că „acest fapt este recunoscut și de unii istorici românișți”[118].

Pornind de la necesitatea unei mai bune înțelegeri a unei perioade încă puțin studiate și cunoscute din istoria contemporană a spațiului pruto-nistrean, prezentul studiu a urmărit obiectivul evaluării stadiului actual al studiilor de istorie social-economică a Basarabiei interbelice, din care rezultă necesitatea obiectivă a identificării unor noi și originale căi și metode de soluționare a principalelor subiecte de istorie social-economică a Basarabiei interbelice, în concordanță cu temeinicul potențial documentar, statistic și istoriografic acumulat la etapa actuală de cercetare.

[116] Ibidem, p. 237.
[117] *Istoria Moldovei*. Vol. III. *Moldova în perioada contemporană (1917 – începutul sec. al XXI-lea)*, Chișinău, „Tipografia Centrală”, Asociația istoricilor și politologilor „Pro-Moldova”, 2016, p. 73-88, 142-154.
[118] Ibidem, p. 59.